



Temmuz-Ağustos- Eylül 2024

19. HAK İHLALLERİ RAPORU

Pozitif Yaşam Derneği
HAZIRLAYAN AV. EBRU SİMEKLİOĞLU

İSTANBUL, 2024

İçindekiler

Kısaltmalar.....	2
Giriş	3
Yöntem	3
İhlaller ile ilgili istatistikler	4
2024 Temmuz-Ağustos-Eylül aylarında derneğe yapılan başvurular	5
1) Çalışma Yaşamı	5
İhlaller.....	6
Bilgilendirmeler	17
2) Sağlık hizmetlerine erişim.....	21
İhlaller.....	22
Bilgilendirmeler	28
3) Mahremiyet	28
İhlaller.....	29
Bilgilendirmeler	35
4) Diğer Vakalar	36
Sonuç ve Değerlendirme	40

Kısaltmalar

AIDS: Acquired Immune Deficiency Syndrome (Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu)

AY: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

HHY: Hasta Hakları Yönetmeliği

HIV: Human Immunodeficiency Virus (İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü)

ILO: International Labour Organization (Dünya Çalışma Örgütü)

İHAS: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İHBS: İnsan Hakları Biyotıp Sözleşmesi

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

KVKK: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu

M.D.: Madde

MEDULA: Medikal Ulak Sistemi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDN: Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi

TİHEK: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitli Kurumu

TTB: Türk Tabipler Birliği

CİMER: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi

SABİM: Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi

Giriş

HIV 1980'li yıllarda dünyada hızla yayılmakta iken; Türkiye'de ilk vakalar 1985 yılında rapor edilmiştir. Enfeksiyon bu yıllarda bildirimi zorunlu hastalıklar listesine alınmış ve gizlilik kuralları gözetilmek kaydıyla enfeksiyonun bildirimine başlanmıştır. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü tarafından 7 Kasım 2024'de açıklanan verilere göre; Ülkemizde 1985 yılından 7 Kasım 2024 tarihine kadar doğrulama testi pozitif tespit edilerek bildirimi yapılan 45.835 HIV pozitif kişi ve 2.438 kişinin AIDS evresinde olduğu, toplamda 48.273 kişinin tanı aldığı belirtilmiştir. Dünya üzerinde yeni tanı oranları düşüş gösterirken ülkemizde yüksek bir hızla artış göstermektedir.

İhlallerin tespit edilmesi, hukuksal mekanizmaların harekete geçirilmesi, toplumsal farkındalık yaratılması ve HIV ile yaşayan kişilerin bilinçlendirilmesi amacıyla hazırladığımız hak ihlalleri raporumuzdan da anlaşılmaktadır ki; HIV ile yaşayan kişiler yaşamın her alanında ayrımcılık ve hak ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır.

Bu rapor, 2024 yılının Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında Pozitif Yaşam Derneği'ne gelen başvurular üzerine Pozitif Yaşam Derneği hukuki danışmanı Av. Ebru Simeklioğlu tarafından, hazırlanmıştır ve her türlü yasal hakkı saklıdır. Ayrıca Pozitif Yaşam Derneği'nin yazılı izni olmadıkça çoğaltılamaz, yayımlanamaz, başka bir dile çevrilemez, herhangi bir şekilde işlenemez ve değiştirmeler yapılamaz. Ancak kaynak adı ve alıntı yapılan kısım gösterilerek alıntı yapılabilir.

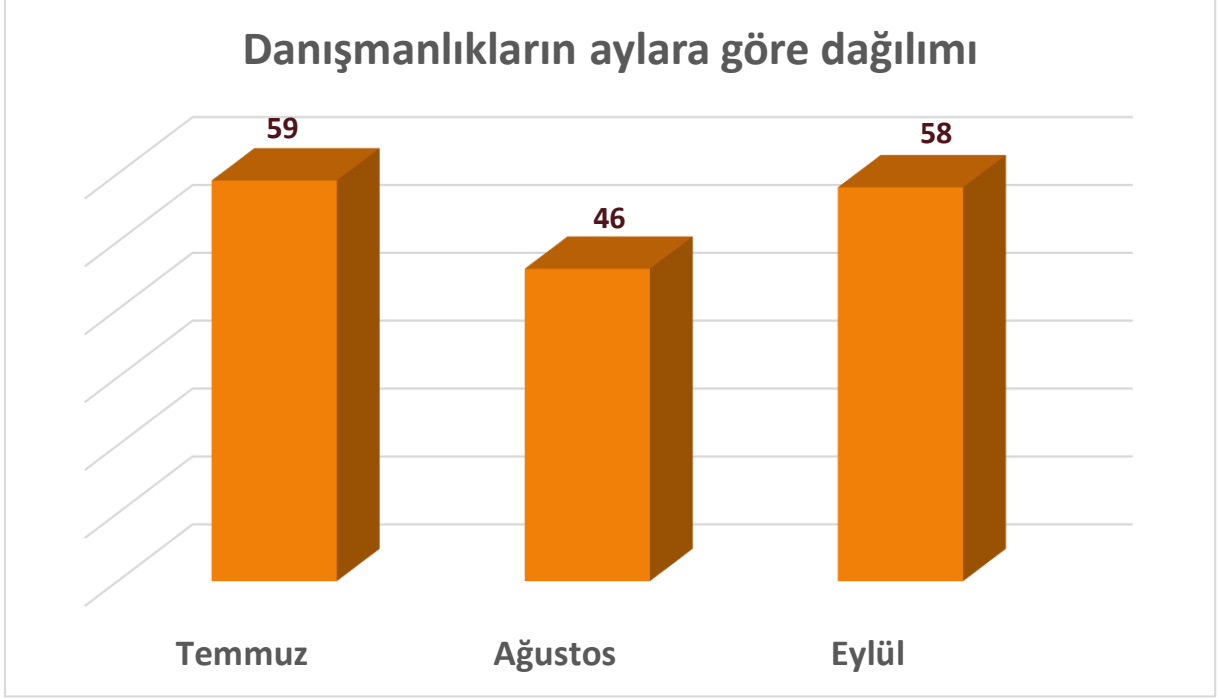
Yöntem

Bu raporda kullanılan bilgiler, Pozitif Yaşam Derneği'ne yapılan başvuruların takibi ile elde edilmiştir. Başvuranların gizliliğini korumak amacıyla raporda hiçbir kişisel bilgiye yer verilmemiştir.

HIV ile yaşayan bireylerin hak ve özgürlüklerine erişim konusundaki ihlallerin en çok görüldüğü alanlar, çalışma yaşamı, sağlık hizmetlerine erişim ve mahremiyetin korunmasıdır. Bu nedenle, ihlaller bu üç ana başlık etrafında incelenecektir. Kesişimsel olarak başkaca alanlara ve birbirine temas eden danışmanlık süreçlerine ise ayrıca bu başlıklar dışında yer verilecektir. Başvuruların bu kapsamda dağılımı, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

İhlaller ile ilgili istatistikler

Bir sonraki bölümde hak ihlalleri türlerine göre, üç aylık verilerle sınıflandırılacaktır. Verilen danışmanlıkların aylara göre dağılımlarını ve türlerine göre hak ihlali dağılımlarını aşağıdaki grafikte görebilirsiniz.



Pozitif Yaşam Derneği tarafından Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında aynı veya farklı kişilere 163 kez hukuki danışmanlık sağlanmış olup; bu başvurulardan 71'i, en az bir hak ihlaline uğramış bireyler tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu veriler, 163 başvuru üzerinden bir vakanın birden fazla temel hak ve özgürlüğe aykırı olabildiği kabulü ile hazırlanmıştır. Başvuruların birden fazla hak ihlali içermesi durumunda, her başvuru yalnızca temel hak ihlali üzerinden değerlendirilmiştir. Bu nedenle, toplam danışmanlık sayısı açısından, hak ihlali ve genel bilgilendirme sayıları toplanıldığında, arada fark olduğu gözlemlenmektedir. Hak ihlali içeren her başvurunun, HIV ile ilişkili temel hak ve özgürlükler bağlamında mahremiyet hakkı ve ayrımcılık yasağı gibi ihlallerle bağlantılı olduğu açıktır. Ancak raporda, her bir vaka, ihlalin dayandığı temel hak ve özgürlük üzerinden sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, ihlale neden olan olayların, doğrudan o hak ve özgürlüğe karşı işlenip işlenmediğine göre yapılmıştır.

Aşağıda ayrıntıları aktarılan HIV ile yaşayanların maruz kaldıkları hak ihlalleri; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, T.C. Anayasası, Türk Ceza Kanunu, Hasta Hakları Yönetmeliği, Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi ve Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi gibi ulusal ve uluslararası mevzuat dikkate alınarak hazırlanmıştır.

2024 Temmuz-Ağustos-Eylül aylarında derneğe yapılan başvurular

1) Çalışma Yaşamı

HIV ile yaşayan bireylerin çalışma hayatında maruz kaldıkları hak ihlalleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Danışmanlık verilerimiz baz alınarak hazırlanan bu tabloda, çalışma hayatında görülen hak ihlalleri üç ana başlık altında toplanmaktadır. HIV ile yaşayan kişilerin çalışma hayatında aktardığı başlıca problemler şunlardır:

◆ **İşe alım esnasında HIV testine tabi tutma ve testin sonucuna göre işe almama:** İşe alım sırasında, hukuka aykırı olmasına rağmen kişilerden HIV testi istenmesi ve/veya kişilerin HIV statüsüne yönelik doğrudan veya dolaylı sorular sorulması yaygın olarak rastlanan ihlaller

arasındadır. Mevzuatta, HIV testi, belirli meslek grupları için zorunlu tutulmuştur. Örneğin, polisler, askerler ve pilotlara ilişkin kanuni düzenlemeler uyarınca HIV statüsüne özel olarak bakılmaktadır. Dolayısıyla, bu haller dışında ve tıbbi gereklilik olmaksızın kişilerden HIV testi istenilmesinin hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Bu konuda direkt düzenlemenin yapıldığı hukuk metni olan Türkiye'nin üye olduğu Birleşmiş Milletler'in özel uzmanlık kuruluşu Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), "HIV/AIDS ve Çalışma Yaşamıyla İlgili ILO Uygulama ve Davranış Kuralları" gereği, "HIV/AIDS muayenesi, iş için başvuran ya da halen çalışan insanlardan talep edilmemelidir" demektedir.

♦ **HIV statüsü öğrenilen işçinin iş akdine son verilmesi:** Periyodik sağlık muayeneleri gerçekleştirilirken hukuka aykırı olmasına rağmen kişilerden HIV testi istenmesi ve/veya kişilerin HIV statüsüne yönelik doğrudan veya dolaylı sorular sorulması yukarıda da değinildiği şekilde yaygın olarak rastlanan ihlaller arasındadır. Çoğu somut olayda çalışan kişilerden kan alınmakta ve hangi testlerin uygulanacağını bilgisi dahi kendileri ile paylaşılmamaktadır. Kişinin rızası alınmaksızın HIV testi yapılması, o kişiye rızası olmadan tıbbi müdahalede bulunmak anlamına gelmektedir.

♦ **HIV statüsü öğrenilen işçinin sistematik olarak ayrımcılığa maruz kalması veya istifaya zorlanması:** Kişinin HIV statüsünü kendi rızası ile paylaşması veya bilgisi dışında bir biçimde öğrenilmesi sonucu işçinin mahremiyetinin ihlal edilerek çalışamaz hale getirilmesi veya farklı uygulamalarla yıldırılmaya ve işten çıkmaya zorlanması da yine karşılaştığımız ihlallerin bir başka biçimidir.

Bu durumların yanı sıra mahremiyet ihlali ve sağlık hakkı ihlali alanlarıyla kesişen durumlar da mevcuttur. Ayrıca işe alımda ya da periyodik muayenede kişilerden HIV test istenilmesi başlı başına hak ihlali neden olmaktadır. Hak ihlalinden söz edebilmek için işe almama, işten çıkarılma ya da istifaya zorlanma gibi durumlarla birlikte anılması zorunluluğu yoktur.¹

İhlaller

Başvuru No 1: Danışan tanı aldığı tarihten bu yana yaptığı iş başvurularının reddedilmesi üzerine uzun süredir işsizlikle mücadele ediyor. En son başvurduğu iş yeri ile HIV statüsünü kendisi paylaşıyor ve işe alınmıyor.²

¹ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin yedi başvuru gelmiştir.

² 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

Başvurucuların Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- İş, çalışma ve sözleşmede bulunma hürriyeti (AY m.48, 49, İHEB m.23, TCK m.117)
- Ayrımcılık yasağı (AY m.10, İHEB m.2, İHAS m.14, İş Kanunu m.5)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: *(Somut olayda işsizlikten ve rapor ücretlerinden yana sabrı tükenen danışan statüsünü kendisi paylaşmış olsa da; aslında bir yandan kendisini çıkmazda ve paylaşmak zorunda hissettiği ve rızaya dayalı bir paylaşım olmadığı gözden kaçırılmamalıdır.)*

Danışanın, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık, 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 3. maddesinde "sağlık durumu sebebiyle ayrımcılık yapılamayacağını" belirtildiği ve 6. maddesinde "işe alımda ayrımcılık yapılamayacağı" hükümleri ile taban tabana zıttır. Bu durumda, danışan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na (TİHEK) başvuruda bulunma hakkına sahiptir. Başvurucunun öncelikle ayrımcılığı gerçekleştiren kuruma yazılı bir başvuru yapma zorunluluğu bulunmaktadır. TİHEK, yaptığı inceleme sonucunda ayrımcılık tespit ederse, işverene idari para cezası uygulayacaktır. Ayrıca, işe alımda ayrımcılığa uğrayan danışan, bulunduğu il veya ilçedeki İnsan Hakları Kurulları'na başvurabilir. Bu kurullar, her türlü ayrımcılığı önlemekle görevlidir ve kendilerine yapılan ihlal bildirimini inceleyerek, gerektiğinde Cumhuriyet Başsavcılıkları'na veya ilgili idari makamlara ihlali bildirir ve sonucunu takip eder. İşverenin haksız ve hukuka aykırı davranışı, Anayasa ile koruma altına alınan "İş ve Çalışma Hürriyeti"ni ihlal edecek ve T.C.K.'nın 117. maddesi uyarınca "İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali" suçunu oluşturacaktır. Danışan, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık nedeniyle işveren hakkında Cumhuriyet Başsavcılıklarına şikayet hakkını da kullanabilir.

Başvuru No 2: Danışanın işe alımı gerçekleştikten sonra, sağlık kuruluşuna yönlendirilmiş, sağlık kuruluşu danışanın onamını almaksızın kendisine HIV testi uygulanmış ve test sonucunu işverene bildirmiştir. Bunun üzerine danışan işe alınmamıştır.³

Başvurucuların Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın ve Aile Yaşantısının Gizliliğini İhlal (AİHS md 8, A.Y. md 20, TCK md 134)

³ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin sekiz başvuru gelmiştir.

- Ayrımcılık yasağının ihlâli (AİHS md 14, İHBS md 11, TCK md 122, İş K. md 5)
- Çalışma ve sözleşme hürriyetinin ihlâli (A.Y. md 48-49, TCK 117)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (A.Y. md 20, TCK md 136)
- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı (A.Y. md 17)
- Hasta Hakları Yönetmeliği
- Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi
- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı (Anayasa md 17)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana işe alımı konusunda olumlu yanıt verildikten sonra sözleşme imzalanmamış olsa dahi, sözleşme öncesi sorumluluk kapsamında işverenin sorumluluğunun olduğu aktarıldı. Sağlık kuruluşunun danışanın özel nitelikli kişisel verisi olan sağlık verisine ulaşması ve bu bilgiyi işveren ile paylaşmış olması nedeniyle, özel hayatın gizliliğini ihlal ve kişisel verilerin hukuka aykırı olarak ele geçirilmesi ve yayılması suçları oluşacağından; suç duyurusunda bulunabileceği ve Kişisel Verileri Koruma Kuruluna şikayet başvurusu yapabileceği aktarıldı.

İşverenin, işçi adayının HIV ile yaşadığı bilgisini öğrenmesi üzerine danışanı işe almaması, İş Kanunu madde 5'te düzenlenmiş olan "işverenin eşit davranma borcu" yükümlülüğünü ihlal anlamına gelmektedir. Danışanın, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık, hukuk davası konusu olmasının yanında, 6701 sayılı TİHEK Kanunu'nun 3. maddesinde sağlık durumu sebebiyle ayrımcılık yapılamayacağını belirtildiği ve 6. maddesinde işe alımda ayrımcılık yapılamayacağı hükümleri ile çelişmektedir.

Başvurucu, öncelikle ayrımcılığı gerçekleştiren kuruma yazılı bir başvuru yaptıktan sonra TİHEK'e başvuru yapabilir. TİHEK, yaptığı inceleme sonucunda ayrımcılık tespit ederse, işverene idari para cezası uygulayacaktır. Ayrıca, işe alımda ayrımcılığa uğrayan danışan, bulunduğu il veya ilçedeki İnsan Hakları Kurulları'na başvurabilir. Bu kurullar, her türlü ayrımcılığı önlemekle görevlidir ve kendilerine yapılan ihlal bildirimini inceleyerek, gerektiğinde Cumhuriyet Başsavcılıkları'na veya ilgili idari makamlara ihlali bildirir ve sonucunu takip eder. İşverenin haksız ve hukuka aykırı davranışı, Anayasa ile koruma altına alınan "İş ve Çalışma Hürriyeti"ni ihlal edecek ve TCK'nın 117. maddesi uyarınca "İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali" suçunu oluşturacaktır. Danışan, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık nedeniyle işveren hakkında Cumhuriyet Başsavcılıklarına şikayet hakkını da kullanabilir.

Burada değinilmesi gereken diğerk bir önemli husus ise “hiç kimse rızası alınmadan tıbbi ameliyeye (uygulamaya) tabi tutulamaz.” kuralıdır. Kişinin rızası alınmaksızın HIV testi yapılması, kişiye rızası olmadan tıbbi müdahalede bulunmak anlamına gelir. Bu durum Anayasa madde 17 başta olmak üzere Hasta Hakları Yönetmeliğı ve Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi gibi birçok mevzuat hükmünde açıkça yasaklanmıştır. Hukuka aykırı HIV testi talebine ilişkin İl Çalışma Müdürlüğüne bildirim yapabileceğı konusunda bilgi verilmiştir.

Başvuru No 3: Danışan, periyodik muayenede onamı alınmaksızın uygulanan test sonucunun pozitif çıkması üzerine durum, İş Sağlığı ve Güvenliğı Firması tarafından işyeri hekimi ile paylaşılmıştır. İş yeri hekimi ise bu durumu işveren ile paylaşmış ve danışanın işine son verilmiştir.⁴

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın ve Aile Yaşantısının Gizliliğini İhlal (AİHS md 8, Anayasa md 20, TCK md 134)
- Ayrımcılık yasağının ihlâli (AİHS md 14, İHBS md 11, TCK md 122, İş Kanunu md 5)
- Çalışma ve sözleşme hürriyetinin ihlâli (Anayasa md 48-49, TCK 117)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (Anayasa md 20, TCK md 136)
- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı (Anayasa md 17)
- Hasta Hakları Yönetmeliğı ve Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi
- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı (Anayasa md 17)
- Hekimlik Meslek Etik Kurallarının İhlali

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Hekimler, Hasta Hakları Yönetmeliğı ve Hekimlik Meslek Etik Kuralları gereğince Kişisel Verilerin Korunma Kanunu kapsamında sır saklama yükümlülüğü altındadır. Kişisel veri olan sağlık verisini kanuna aykırı şekilde verme ve/veya yayma hakkına sahip değildir. Dolayısıyla hekimin işverenle işçinin statüsünü işçinin onamı alınmaksızın paylaşması, kişisel verileri hukuka aykırı olarak yayma suçunu oluşturmaktadır. Danışana bu konuda bilgi verilmiş ve ilgili İş Sağlığı ve Güvenliğı firması ve işyeri hekimi hakkında suç duyurusunda bulunabileceğı ve Kişisel Verileri Koruma Kurumuna şikâyetle bulunabileceğı anlatılmıştır.

⁴ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin üç başvuru gelmiştir.

İşten çıkarılması ile ilgili olarak da, iş kanunu kapsamındaki tüm hak ve alacaklarını talep edebileceği, ayrıca işe iade ve ayrımcılık tazminatı da talep edebileceği danışana anlatılmıştır. İş akdinin feshedilmesi halinde feshin hukuka aykırı olacağı, hukuka aykırı feshin hem cezai hem de hukuki alanda sonuçlar doğurduğu anlatılmıştır.

Anayasa'ya göre hiç kimse rızası alınmadan tıbbi ameliyeye (uygulamaya) tabi tutulamaz. Kişinin rızası alınmaksızın HIV testi yapılması, kişiye rızası olmadan tıbbi müdahalede bulunmak anlamına gelmektedir. Bu durum Anayasa madde 17 başta olmak üzere Hasta Hakları Yönetmeliği ve Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi gibi birçok mevzuat hükmünde açıkça yasaklanmıştır. Danışana hukuka aykırı HIV testi talebine ilişkin İl Çalışma Müdürlüğüne bildirim yapabileceği konusunda bilgi verilmiştir.

Başvuru No 4: İşe giriş muayenesinde tanı alan danışan sağlık çalışanıdır. Askerden dönen danışan yeniden işe girmek için başvuru yapıyor ve işe giriş muayenesi yapılana kadar 20 gün kadar çalıştırılıyor. İşe giriş muayenesi kapsamında uygulanan testler çıktıktan sonra işyeri hekimi, danışanın statüsünü gerekçe göstererek hastanede çalışamayacağını söyleyerek işten çıkarıyor/işe alınmıyor.⁵

Başvurucuların Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- İş, çalışma ve sözleşmede bulunma hürriyeti (AY m.48, 49, İHEB m.23, TCK m.117)
- Ayrımcılık yasağı (AY m.10, İHEB m.2, İHAS m.14, İş Kanunu m.5)
- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı (Anayasa md 17)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: 4857 sayılı İş Kanunu 120. maddesi ile 1475 sayılı eski İş Kanunu'nun yürürlükte olan ve kıdem tazminatını düzenleyen 14. maddesi muvazaf askerlik hizmeti nedeniyle işten ayrılan işçinin kıdem tazminatına hak kazanacağı düzenlenmiştir. Askerlik görevinin sona ermesinin ardından işçi, 2 ay süre içerisinde işverene başvuru yaptığı takdirde eski işine iade edilmesi gerekmektedir. Askerlik nedeniyle işten ayrılan işçiye başvuru yapmasına rağmen işe başlatmayan işveren, işçiye üç aylık ücret tutarında işe başlatmama tazminatı ödemekle yükümlüdür.

⁵ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin üç başvuru gelmiştir.

Bunun yanı sıra; işverenin işçi adayının HIV ile yaşadığı bilgisini öğrenmesi üzerine danışanın işe alınmaması, İş Kanunu madde 5'te düzenlenmiş olan "işverenin eşit davranma borcu" yükümlülüğünü de ihlal anlamına gelmektedir. Danışanın, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık, işe iade ve tazminat davası konusu olmasının yanında, 6701 sayılı TİHEK'nun 3. maddesinde sağlık durumu sebebiyle ayrımcılık yapılamayacağını belirttiği ve 6. Maddesinde işe alımda ayrımcılık yapılamayacağı hükümleri ile taban tabana zıttır. Bu durumda, danışan TİHEK 'na da başvuruda bulunma hakkına sahiptir. Başvurucunun öncelikle ayrımcılığı gerçekleştiren kuruma yazılı bir başvuru yapma zorunluluğu bulunmaktadır. TİHEK, yaptığı inceleme sonucunda ayrımcılık tespit edilirse, işverene idari para cezası uygulayacaktır. Ayrıca, işe alımda ayrımcılığa uğrayan danışan, bulunduğu il veya ilçedeki İnsan Hakları Kurulları'na başvurabilir. Bu kurullar, her türlü ayrımcılığı önlemekle görevlidir ve kendilerine yapılan ihlal bildirimini inceleyerek, gerektiğinde Cumhuriyet Başsavcılıkları'na veya ilgili idari makamlara ihlali bildirir ve sonucunu takip eder. İşverenin haksız ve hukuka aykırı davranışı, Anayasa ile koruma altına alınan "iş ve çalışma hürriyeti"ni ihlal edecek ve Türk Ceza Kanunu'nun 117. maddesi uyarınca "iş ve çalışma hürriyetinin ihlali" suçunu oluşturacaktır. Danışan, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık nedeniyle işveren hakkında Cumhuriyet Başsavcılıklarına şikayet hakkını da kullanabilir.

Hiç kimse rızası alınmadan tıbbi ameliyeye (uygulamaya) tabi tutulamaz. Danışana yapılan bu bilgilendirmelerden sonra; hukuka aykırı HIV testi talebine ilişkin İl Çalışma Müdürlüğüne bildirim yapabileceği konusunda bilgi verilmiştir.

Başvuru No 5: Danışan, HIV statüsünü periyodik muayene zamanı geldiğinde işverenle paylaşmış ve bu nedenle işten çıkarılmıştır. ⁶

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Çalışma ve Sözleşme Hürriyetinin İhlali (Anayasa md 48-49)
- Ayrımcılık yasağı (AY m.10, İHEB m.2, İHAS m.14, İş Kanunu m.5)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana tüm işçilik hak ve alacakları ödenmişse de; iş ilişkisinin haksız ve hukuka aykırı olarak sonlandırıldığı ve bu sebeple işe iade davası açabileceği hatırlatılmıştır.

⁶ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin iki başvuru gelmiştir.

İşverenin işçi adayının HIV ile yaşadığı bilgisini öğrenmesi üzerine danışanın işten çıkarılması, İş Kanunu madde 5'te düzenlenmiş olan "işverenin eşit davranma borcu" yükümlülüğünü de ihlal anlamına gelmektedir. Danışanın, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık, hukuk davası(işe iade davası) konusu olmasının yanında, 6701 sayılı TİHEK'in 3. maddesinde sağlık durumu sebebiyle ayrımcılık yapılamayacağının belirtildiği ve 6. Maddesinde işe alımda ayrımcılık yapılamayacağı hükümleri ile taban tabana zıttır. Bu durumda, danışan TİHEK'e başvuruda bulunma hakkına sahiptir. TİHEK, yaptığı inceleme sonucunda ayrımcılık tespit edilirse, işverene idari para cezası uygulayacaktır. Ayrıca, işe alımda ayrımcılığa uğrayan danışan, bulunduğu il veya ilçedeki İnsan Hakları Kurulları'na başvurabilir. Bu kurullar, her türlü ayrımcılığı önlemekle görevlidir ve kendilerine yapılan ihlal bildirimini inceleyerek, gerektiğinde Cumhuriyet Başsavcılıkları'na veya ilgili idari makamlara ihlali bildirir ve sonucunu takip eder.

İşverenin haksız ve hukuka aykırı davranışı, Anayasa ile koruma altına alınan "iş ve çalışma hürriyeti"ni ihlal edecek ve Türk Ceza Kanunu'nun 117. maddesi uyarınca "iş ve çalışma hürriyetinin ihlali" suçunu oluşturacaktır. Danışan, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık nedeniyle işveren hakkında Cumhuriyet Başsavcılıklarına şikayet hakkını da kullanabilir.

Başvuru No 6: Danışan, aynı işyerinde 4,5 yıl kadar çalışmıştır. Danışan yöneticisi ve işyeri hekimi ile, HIV statüsünü kendisi paylaşmıştır. Danışanın statüsü öğrenildikten sonra, işyerinde uzaktan çalışma uygulaması olmamasına rağmen; uzaktan çalıştırılmıştır. Gerekli durumlarda iş yerine fiziken gitmesine izin verilmiş ancak yöneticisi değiştikten sonra işyerine kabul edilmemiştir. Statüsü tüm çalışanlar tarafından öğrenilmiş ve işyerinden arayıp bu durumu soranlar olmuştur. Danışan, en son geline nokta istifa etmek zorunda kalmıştır.⁷

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, AY md 20, TCK md 134)
- Ayrımcılık yasağının ihlâli (AİHS md 14, İHBS md 11, TCK md 122, İş Kanunu md 5)
- Çalışma ve sözleşme hürriyetinin ihlâli (AY md 48-49, TCK 117)

⁷ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (Anayasa md 20, TCK md 136)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışanın, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık, 6701 sayılı TİHEK'in 3. maddesinde sağlık durumu sebebiyle ayrımcılık yapılamayacağı belirtilmiştir ve 6. Maddesinde işe alımda ayrımcılık yapılamayacağı hükümlerine aykırılık teşkil etmektedir. Bu durumda, danışan TİHEK'e başvuruda bulunma hakkına sahiptir. Başvurucunun öncelikle ayrımcılığı gerçekleştiren kuruma yazılı bir başvuru yapma zorunluluğu bulunmaktadır. TİHEK, yaptığı inceleme sonucunda ayrımcılık tespit edilirse, işverene idari para cezası uygulayacaktır. Ayrıca, iş yerinde ayrımcılığa uğrayan danışan, bulunduğu il veya ilçedeki İnsan Hakları Kurulları'na başvurabilir. Bu kurullar, her türlü ayrımcılığı önlemekle görevlidir ve kendilerine yapılan ihlal bildirimini inceleyerek, gerektiğinde Cumhuriyet Başsavcılıkları'na veya ilgili idari makamlara ihlali bildirir ve sonucunu takip eder.

İşverenin haksız ve hukuka aykırı davranışı, Anayasa ile koruma altına alınan "iş ve çalışma hürriyeti"ni ihlal edecek ve Türk Ceza Kanunu'nun 117. maddesi uyarınca "iş ve çalışma hürriyetinin ihlali" suçunu oluşturacaktır. Danışan, HIV ile yaşaması sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılık nedeniyle işveren hakkında Cumhuriyet Başsavcılıklarına şikayet hakkını da kullanabilir.

3 aylık dönem içerisinde çalışma hayatına ilişkin ihlal içeren danışmanlıklarımız içerisinde statüsünü kendi isteği ile açıklayan danışan sayısı 3 kişi ile sınırlıdır. Geriye kalan çalışma hayatına ilişkin toplam 32 ihlalin tamamında İş Sağlığı Güvenliği firması, laboratuvar veya hastane, işyeri hekimi tarafından onam alınmaksızın statüsünün paylaşılması sonucu danışanların iş akdi sonlanmıştır veya hiç iş ilişkisi kurulmamıştır. Burada ihlal edilen ve danışanın başvuru yapma sebebi çalışma hayatına ilişkin ihlaller ise de; her bir başvurunun kendi içerisinde birden fazla hak ihlali içerdiği gözlemlenmektedir.

Başvuru No 7: Danışan öğretmen ve kamu personeli olarak ataması gerçekleşiyor. Ancak işe giriş sağlık raporunda pozitif olduğu bilgisi ve "her

ilde çalışamaz" ibaresi bulunmaktadır. Danışan bu raporu sunmak istememektedir.⁸

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, Anayasa md 20)
- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, İHBS md 11, TCK md 122)
- Çalışma ve Sözleşme Hürriyetinin İhlali (Anayasa md 48-49)
- Hasta Hakları Yönetmeliği ve Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Hiç kimse rızası alınmadan tıbbi ameliyeye (uygulamaya) tabi tutulamaz. Kişinin rızası alınmaksızın HIV testi yapılması, kişiye rızası olmadan tıbbi müdahalede bulunmak anlamına gelmektedir. Bu durum Anayasa madde 17 başta olmak üzere Hasta Hakları Yönetmeliği ve Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi gibi birçok mevzuat hükmünde açıkça yasaklanmıştır. Hukuka aykırı HIV testi talebine ilişkin İl Çalışma Müdürlüğüne bildirim yapabileceği konusunda bilgi verilmiştir.

Kişinin HIV statüsünün mevzuat kaynaklı belirtilmesinin zorunlu olmadığı hallerde, rapora yansıtılması durumunda, Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 23. maddesi gereği sağlık hizmeti verilmesi nedeniyle edinilen bilgilerin kural olarak gizli tutulması gerektiği, Türk Tabipler Birliği'nin yayınladığı Hekimlik Meslek Etiği Kurallarının 9. Maddesi gereğince de hekimin mesleği uygularken öğrendiği sırların açıklanamayacağı hükümleri ışığında sağlık raporunu düzenleyen hekimin mesleki sorumluluğunu doğacaktır. Anayasa madde 20, özel hayata saygı hakkını düzenlemektedir. Anayasa ve diğer kanun ve yönetmeliklerde ayrıntılı şekilde düzenlenen özel hayata saygı hakkı, kişisel verilerin korunması hakkı ve hasta hakları uyarınca, test sonucu pozitif çıkan kişinin rızası olmaksızın herhangi bir kişiye kişinin HIV statüsüne dair bilgi verilmesi, yahut rapora yansıtılması hekimin yasal sorumluluğunu doğuracaktır.

Neticede işe girişinin yapılabilmesi için bir sağlık kurulu raporu alması gereken danışanın HIV ile yaşadığı bilgisinin sağlık raporuna yansıtılmış olması nedeniyle durumun testi vermemekten ibaret olmadığıнын anlaşılması üzerine danışmanlığın seyri değişmiştir. Sağlık raporuna ilişkin İl Sağlık Müdürlüğü'ne itiraz edilecek olunursa başka bir hastaneye yönlendirileceği ve oradan çıkacak rapora göre ya hakem hastaneye yönlendirileceği ya da raporun kesinleşeceği bilgisi verilmiştir. Raporun

⁸ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

kesinleşmesi halinde bu durum sorun teşkil edeceğinden danışan yeniden rapor almak üzere başka bir hastaneye yönlendirilmiştir.

Başvuru No 8: Danışan, hava yollarında bir yıldır çalışmakta olup yakında tekrar tarama testleri yapılacaktır. Bu nedenle mevcut iş yerinden ayrılıp başka bir hava yolu firmasında işe girmeyi planlamaktadır. Ancak diğer hava yolu firması tarafından danışana ait ilaç listesi işe giriş evrakları içerisinde istenilmiştir.⁹

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, Anayasa md 20)
- Çalışma ve Sözleşme Hürriyetinin İhlali (Anayasa md 48-49)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Havacılık alanında çalışacak personelin sahip olması gereken sağlık koşulları ve bu koşulların nasıl değerlendirileceği Sivil Havacılık Mevzuatında ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Kabin görevlisi veya yer hizmetleri görevlilerinin alacakları sağlık raporlarında istenecek testler arasında HIV testi bulunmakla birlikte, pilotlar için özel düzenlemeler varken kabin veya yer hizmetleri görevlileri için çalışmasına engel olup olmadığına dair özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, Havacılık Tıp Merkezi tarafından değerlendirme yapılacaktır. Somut duruma göre olumlu sonuçlanıp sonuçlanmayacağı ve alınması gereken aksiyonlar değişiklik gösterebileceğinden, ihtimallere yönelik bilgilendirme yapılmıştır.

Başvuru No 9: Danışan, aşçılık okumakta olup staj yapması gerekmektedir. Ancak gıda yönetmeliğini öne süren oteller stajyer olarak danışanı kabul etmemektedir. Staj yapamazsa mezun olamayacaktır.¹⁰

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Çalışma hürriyetinin ihlali (Anayasa md 48-49)
- Ayrımcılık yasağının ihlali (AİHS md 14, TCK md 122)
- Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi (Anayasa md 42)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, HIV ile yaşayan kişilerin eğitim hakkından mahrum bırakılamayacağı durumun Ceza

⁹ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

¹⁰ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

Kanununda yer alan alan Eğitim ve Öğretim Hakkının Engellenmesi suçunu oluşturduğunu suç duyurusunda bulunabileceği hususu aktarılmıştır. Ayrıca Gıda Hijyeni Yönetmeliği madde 17 kapsamında enfeksiyonun gıda sektöründe çalışmaya engel teşkil etmediği ve mevzuatın HIV testi zorunluluğu getirmediği bilgisi verilmiştir. Sürecin yazılı olarak yürütülmesi ve otellere e-posta yoluyla başvuru yapması alınan cevaplar doğrultusunda dava süreçlerini belirlemesi tavsiye edilmiştir.

Başvuru No 10: Danışan, işe giriş için gerekli sağlık raporunu almak üzere aile hekimine başvurmuştur. Ancak, aile hekimi HIV ile yaşadığı gerekçesiyle bu raporu vermeyi reddetmiştir. Danışan, bu sebeple haklarının ihlal edildiğini düşünerek hukuki destek talebinde bulunmuştur.¹¹

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, TCK md 122)
- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, Anayasa md 20, TCK md 134)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (Anayasa md 20, TCK md 136)
- Çalışma Hürriyetinin İhlali (Anayasa md 48-49)
- Görevi İhmal Suretiyle Kötüye Kullanma (TCK md 257)
- Bilgilerinin Gizli Tutulması Hakkının İhlali (Hasta Hakları Yönetmeliği md 23)
- Mahremiyete Saygı Hakkının İhlali (Hasta Hakları Yönetmeliği md 21)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, aile hekiminin HIV pozitif olması gerekçesiyle işe giriş raporu vermemesinin hukuka aykırı olduğu ve bu durumun ayrımcılık teşkil ettiği açıklanmıştır. Danışana aşağıdaki yasal başvuru yolları aktarılmıştır:

1. **Tabipler Odası'na Şikayet:** Hekimin görevini yerine getirmemesi ve ayrımcı davranışı sebebiyle Tabipler Odası'na şikayette bulunulabilir.
2. **İl Sağlık Müdürlüğü'ne Başvuru:** Sağlık hizmetlerinde ayrımcılık ve hukuka aykırılık nedeniyle İl Sağlık Müdürlüğü'ne şikayet başvurusu yapılabilir.
3. **CİMER ve 184 nolu SABİM'e Başvuru:** CİMER ve SABİM üzerinden ihlalin bildirilmesi ve çözüm için başvuru yapılması önerilir.

¹¹ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin yedi başvuru gelmiştir.

4. **Suç Duyurusu:** Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak, TCK md 122 (Ayrımcılık) ve TCK md 136 (Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Yayılması) kapsamında suç duyurusu yapılabilir.
5. **TİHEK'e Başvuru:** Kuruma ayrımcılık yasağı kapsamında şikayette bulunmak mümkündür. Başvuru, ayrımcılığa uğradığını düşünen bireyler tarafından yapılabilir ve kurum, başvuruları inceleyerek gerekli değerlendirmeleri yapar.
6. **Maddi ve Manevi Tazminat Davası:** Danışan, uğradığı zararlardan dolayı hukuk mahkemelerinde maddi ve manevi tazminat davası açabilir.

Danışan, tüm bu başvuru yolları hakkında bilgilendirilmiş ve şikayet dilekçeleri konusunda destek almak üzere yeniden iletişime geçebileceği belirtilmiştir.

Bilgilendirmeler

Başvuru No 11: Danışan, infaz koruma memuru olarak çalışmakta olup; HIV tanısı alması sebebiyle çalışma hayatı ile ilgili kaygıları mevcuttur.¹²

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, özel nitelikte kişisel sağlık verisi niteliğinde olan sağlık durumunu (HIV ile yaşadığı bilgisini) paylaşma zorunluluğu olmadığı, bu bilgiyi ancak kendi rızası ve tercihi ile paylaşmak istediği kişilerle paylaşma hakkı olduğu hatırlatılmıştır. Bu durumda iş yerinin periyodik muayene uygulaması olması durumunda yahut işyeri hekiminin MEDULA sisteminden verilerine erişmesi ve HIV statüsünü öğrenmesi durumunda ise; infaz koruma memurları sağlık yönetmeliğinin ilgili maddesinin açık olduğu ve HIV statüsünün öğrenilmesi halinde görevden uzaklaştırılacağı yönünde bilgi verilmiştir. Ancak ne olursa olsun, feshin son çare ilkesi olduğu ve görevine son verilmesi halinde dava açabileceği ve yasal yolların tamamının tüketilmesi durumunda ayrıca Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkını kullanabileceği aktarılmıştır. İşveren işçinin iş ilişkisini sonlandırmadan önce başka çözüm yolları bulup bulamayacağını araştırmak zorundadır. Feshin son çare olması ilkesi olarak anılan bu hale aykırı fesihler de hukuka aykırı nitelik taşıyacaktır. Sonuç olarak işverenin iş güvencesi kapsamında olsun ya da olmasın başvurucu ile arasındaki iş sözleşmesini sırf işçinin HIV ile yaşaması gerekçesiyle feshetmesi hukuka aykırı bir nitelik taşıyacaktır. Başvurucu bu durumda kanunun kendine tanımış olduğu işe iade, geçersiz feshin tespiti gibi davaların yanı sıra kendisine kanun kapsamında tanınmış olan tazminat haklarını kullanabilecektir.

¹² 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

Başvuru No 12: Danışan, silahlı özel güvenlik olmak istemektedir. Konuyla ilgili HIV statüsünün mesleğini yapmasına engel teşkil edip etmediği hususunda bilgi talep etmektedir.¹³

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Özel Güvenlik Görevlileri Sağlık Şartları Yönetmeliği uyarınca sağlık raporu alması gerektiği ve HIV statüsüne özel olarak bakılacağı bilgisi verilmiştir. Özel güvenlik Görevlilerine ilişkin olarak 2021 yılında yapılan değişiklik ile Özel Güvenlik Görevlileri Sağlık Şartları Yönetmeliği uyarınca Yönetmeliğe EK-1 listesinde "Aday Sağlık Raporunda Bulunması Gereken Laboratuvar Testleri" başlığı altında HIV testi de yer almaktadır. Ayrıca Yönetmeliğin kendisinde madde 5 ikinci fıkrada "Aday, mevcut durumu ile değerlendirilir. Tedavi ve operasyon ile düzelebileceği öngörülen durumlarda olumlu aday sağlık raporu, ancak adayın sağlık durumu iyileştikten sonra düzenlenir." şeklinde düzenleme yapılmıştır. Bu nedenle ilgili hekime günümüzde gelinen nokta bir yana, HIV ile yaşıyor olmasının ayrımcı bir durum yaratmaması gerektiğinin hatırlatılması gerektiği yönünde bilgilendirme yapılmıştır.

Başvuru No 13: Danışan, HIV statüsünün kamu personeli olarak çalışmaya engel olup olmadığını sormuştur. *(Bu başvuru, kamu personeli genelinde sorulmuş olsa da, başta öğretmenlik, avukatlık, belediye işçiliği, veterinerlik gibi farklı meslek gruplarından 3 aylık süreç içerisinde toplamda 12 danışan aynı soruyla derneğimize başvuruda bulunmuştur. Sağlık çalışanları ayrıca cevaplanmıştır.)*¹⁴

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, memuriyet için gerekli belgelerin 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda belirtildiği, HIV testi talebinin zorunlu olmadığı ve böyle bir testin yapılmasının kişisel bilgilerin hukuka aykırı şekilde ele geçirilmesi anlamına gelebileceği ifade edilmiştir. Danışana bu doğrultuda gerekli bilgilendirmeler yapılmış ve atamasına engel bir durum olmadığı kendisine aktarılmıştır.

Bilindiği üzere; her ne kadar HIV tanısı doğrulandıktan sonra sadece istatistiki amaçlı olarak Sağlık Bakanlığı'na bildiri zorunlu ise de bu bildirim dahi kişisel bilgiler kodlanmış biçimde bakanlığa gönderilir. Bunun sebebi damgalama ve ayrımcılığa açık bir statü olması sebebiyle mahremiyet hakkının korunmaya çalışılmasıdır. HIV statüsü kişisel sağlık

¹³ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin on başvuru gelmiştir.

¹⁴ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin altı başvuru gelmiştir.

verileri kapsamında olduğundan kanunen zorunlu olan haller dışında kimseyle paylaşma zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla memurluğa girişte HIV statüsünün paylaşılmasının istenmesi hukuka aykırı olacaktır.

Başvuru No 14: Danışan, sağlık çalışanı olup özel bir hastanede işe başlayacaktır. İşe giriş muayenesinde kendisinden HIV testi istenmesinden endişe duyan danışan, böyle bir durumda nasıl bir yol izlemesi gerektiğini sormuştur.¹⁵

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) "HIV/AIDS ve Çalışma Yaşamıyla İlgili Davranış Kuralları" başlıklı tavsiye metnine göre, işverenin çalışanından HIV statüsünü açıklamasını istemek için geçerli bir gerekçesi bulunamayacağı açıklanmıştır. İşe giriş muayenesinde ve rutin periyodik testlerde zorunlu HIV testine yer verilmemesi gerektiği de bu tavsiye metninde vurgulanmıştır.

Sağlık çalışanlarına ilişkin ise yine mevzuatta engel bir düzenleme olmadığı gibi HIV statüsündeki sağlık çalışanlarının çalışma esaslarını düzenleyen hükümler de bulunmamaktadır. Bilindiği üzere; her ne kadar HIV tanısı doğrulandıktan sonra sadece istatistiki amaçlı olarak Sağlık Bakanlığı'na bildirim zorunlu ise de bu bildirim dahi kişisel bilgiler kodlanmış biçimde bakanlığa gönderilir. Bunun sebebi damgalama ve ayrımcılığa açık bir statü olması sebebiyle mahremiyet hakkının korunmaya çalışılmasıdır. HIV statüsü kişisel sağlık verileri kapsamında olduğundan kanunen zorunlu olan haller dışında kimseyle paylaşma zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla memurluğa girişte HIV statüsünün paylaşılmasının istenmesi hukuka aykırı olacaktır. Sağlık çalışanları için CDC'nin (Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri) HIV statüsünde çalışanlar için kendilerinde komplikasyonlarla karşı karşıya kaldığı göz önünde tutularak yöneticilerle beraber verilen kararlar riskin minimize edildiği alanlarda çalıştırılmalarında ve onları da koruma amaçlı bir önlem alınmasında bir sakınca yoktur şeklinde tavsiye metni vardır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, "mesleki kademenizin düşürülmemesi kaydıyla" riskin minimize edilmesi için kişinin kabul etmesi halinde bu çerçevede belirlenebilir olduğudur.

Ayrıca, kimsenin rızası olmadan tıbbi bir müdahaleye tabi tutulamayacağı da belirtilmiştir. Bu bilgilendirmeler doğrultusunda, danışanın böyle bir

¹⁵ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin sekiz başvuru gelmiştir

durumla karşılaşması halinde HIV testi dışındaki zorunlu testleri yaptırarak belgelerini teslim edebileceği tavsiye edilmiştir.

Başvuru No 15: Danışan Türk Silahlı Kuvvetleri'nde profesyonel askerlik hizmeti yapmakta. HIV tanısı almış ve mesleğini icra edip edemeyeceğini öğrenmek istiyor.¹⁶

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Türk Silahlı Kuvvetleri'nde profesyonel askerlik hizmeti kapsamında HIV pozitiflik durumu, TSK Sağlık Yeteneği Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Bu yönetmelik, HIV pozitifliği, profesyonel askerlik ve rütbeli personellik için engel teşkil eden hastalıklar arasında saymaktadır. Görev süresi boyunca HIV pozitif olduğu anlaşılan personelin, bu yönetmelik gereğince, kurumdaki görevine devam etmesine izin verilmemekte ve emeklilik süreci başlatılmaktadır. Danışana, bu aşamada itiraz hakkının bulunduğu ve emekli edilmek istememesi durumunda Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapabileceği anlatılmıştır. Emekli olmak istemesi halinde de; malulen emeklilik koşulları olan 10 yıl çalışma ve 1800 gün prim ödemesinin tamamlanmış olması gerektiği hususunda bilgi paylaşıldı. OYAK sistemine ilişkin ise, OYAK üyeliğinde 10 yılını doldurduktan sonra, görevli oldukları kuruluşlardan herhangi bir sebeple ayrılarak daimi üye statüsü sona eren üyeler Emeklilik Yardımına hak kazanacağı, çeşitli sebeplerle Türk Silahlı Kuvvetlerinden ayrılan daimi üyelere, üyelik süresi; 3 yıldan az olanlara hiçbir ödeme yapılmayacağı, 3 yıl ile 10 yıl arasında olanlara birikmiş aidatlarının kar paysız olarak iade edileceği, 10 yılını dolduranlara Emeklilik Yardımı ödeneceği bilgisi paylaşılmıştır.

Başvuru No 16: Danışan, gemiadamı veya kılavuz kaptan olarak çalışmak istemektedir. Bu kapsamda, işe alınmasının önünde herhangi bir engel olup olmadığını öğrenmek istemiştir.¹⁷

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, Gemi Adamı Sağlık Şartları Yönetmeliği ekinde yer alan tabloya göre değerlendirme yapılacağı, bu kapsamda kişilere anti HIV testi uygulanabileceği ancak CD4 seviyesi ve ilaç toleransına göre değerlendirme yapılması gerektiği, bu bilgiler ışığında geçici süre uygunsuzluk verilebileceği yönünde danışmanlık verildi. HIV statüsü başlı başına gemi adamı olarak çalışmaya ya da kaptanlık yapmaya

¹⁶ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin üç başvuru gelmiştir

¹⁷ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin üç başvuru gelmiştir.

engel teşkil etmemektedir. Burada önemli olan denize çıkmaya uygunluk durumunun her olay özelinde değerlendirmeye alınması gerektiğidir.

2)Sağlık hizmetlerine erişim

Herkesin sağlık hizmetlerine eşit erişim hakkı bulunmaktadır. T.C. Anayasası ve Hasta Hakları Yönetmeliği kapsamında herkes,

- Sağlık hizmetlerinden eşit ve adil şekilde faydalanma hakkına,
- Modern tıbbi bilgi ve teknolojinin gereklerine uygun olarak teşhis konulmasını, tedavisinin yapılmasını ve bakımını isteme hakkına,
- Durumunun gerektirdiği tıbbi özenin gösterilmesini talep etme hakkına,
- Kişinin rızası olmadan veya rızasına uygun olmayan tıbbi müdahalelere tabi tutulmasını engelleme hakkına,
- Bilgilerin gizli tutulmasını talep edebilme hakkına, sahiptir.

Kimse HIV enfeksiyonu nedeniyle ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetini almaktan yoksun bırakılamaz. Ek olarak, HIV ile yaşayan kişilere herhangi bir tıbbi müdahale sırasında standart enfeksiyon kontrol ve sterilizasyon kurallarını uygulamak yeterlidir. Standart uygulamaların dışındaki tüm işlemler hasta haklarının ihlali sayılmaktadır. Hasta hakları bağlamında HIV ile yaşayan kişilerin yaşadığı ve danışmanlıklarımız esnasında bizlere aktardığı başlıca sorunlar şu şekildedir:

◆ Kişinin HIV ile yaşıyor olması nedeniyle tedavisinin reddedilmesi ve sağlık hakkına erişiminin engellenmesi

◆ Sağlık personelinin kişinin HIV ile yaşadığı bilgisini sözlü olarak veya evrak üzerinde işaretleyerek başka sağlık personelleri ile paylaşması

◆ Sağlık personeli tarafından kişinin HIV ile yaşadığı bilgisinin, kendisinin onamı olmaksızın yakınları ile paylaşılması

◆ Hekimin kişinin HIV ile yaşadığını öğrendikten sonra özel hayatına dair sorular sorması, hakaret etmesi ve kişinin kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan ayrımcı veya aşağılayıcı davranışlar sergilemesi

◆ Ameliyat öncesi yapılan tetkiklerde kişinin HIV ile yaşadığını öğrenen hekim veya anestezi uzmanının ek önlem alınması gerektiğinden bahisle fahiş ücretler talep etmesi

◆ Evlilik öncesi/işe alımda sağlık raporu almak için aile hekimine giden HIV ile yaşayan kişinin rızası olmaksızın, HIV ile yaşadığı bilgisinin aile hekimi tarafından eş adayına/işverene söylenmesi veya hekimin sağlık raporu vermeyi reddetmesi

İhlaller

Başvuru No 17: Danışanın hastanede işlemleri devam ederken, EKG çekimi için yönlendirilmiş ve EKG çekimi için danışana verilen dosyada, dosyasına HIV tanısının yazıldığını görmüştür.¹⁸

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (Anayasa md 20, TCK md 136)
- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, Anayasa md 20)
- Ayrımcılık yasağının ihlâli (AİHS Madde 14, İHBS Madde 11, TCK Madde 122, Biyotıp Sözleşmesi md.11),
- Bilgilerinin Gizli Tutulması Hakkının İhlali (HHY Madde 23),
- Mahremiyete Saygı Hakkının İhlali (HHY md 21)
- Görevi Kötüye Kullanma Suçu (TCK md 257)
- Hekimin Mesleğini Uygularken Öğrendiği Sırları Açıklamaması kuralının ihlali (TTB Meslek Etik Kuralları m. 9)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: HIV tanısı, doğrulandıktan sonra Bulaşıcı Hastalıklar Sürveyans ve Kontrol Esasları Yönetmeliğince, istatistiki amaçlı olarak Sağlık Bakanlığı'na bildirim zorunlu ise de bu bildirim dahi kişisel bilgiler kodlanmış biçimde bakanlığa gönderilir. Bunun sebebi damgalama ve ayrımcılığa açık bir statü olması sebebiyle mahremiyet hakkının korunmaya çalışılmasıdır. Hal böyle iken; hekimin danışanın statüsünü hastanede başka bir birime gidecek evrakın ya da dosyanın üzerine yazması hukuka açıkça aykırılık teşkil etmektedir.

Kişinin HIV statüsünün mevzuat kaynaklı belirtilmesinin zorunlu olmadığı hallerde bir evrağa, rapora yahut dosyaya yansıtılması durumunda, Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 23. maddesi (sağlık hizmeti verilmesi nedeniyle edinilen bilgilerin kural olarak gizli tutulması gerektiği), Türk Tabipler Birliği'nin yayınladığı Hekimlik Meslek Etiği Kurallarının 9. maddesi (hekimin mesleği uygularken öğrendiği sırların açıklanamayacağı) hükümleri ışığında hekimin mesleki sorumluluğu doğacaktır. Danışana, hekim ile görüşme sağlayıp, hekimden durumu düzeltmesini isteyebileceği yönünde bilgi verilmiştir. Hekimin durumu düzeltmemesi halinde ise; hasta hakları birimine ve ilgili Hastane'nin Başhekimliğine bir dilekçe ile başvuru yapıp ihlalin giderilmesini isteyebilir.

¹⁸ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin iki başvuru gelmiştir.

Yine danışan ihlali gerçekleştiren hekim ile ilgili meslek etik kurallarına aykırı davranmasından ötürü Türk Tabipler Birliğine şikayet hakkını kullanabilir. Uğradığı ayrımcılık nedeniyle CİMER'e ve 184 nolu SABİM hattına şikayet hakkını kullanabilir. TİHEK'e başvuru yapabilir. İl Valilikleri bünyesinde bulunan İnsan Hakları Masası'na şikayette bulunup ihlalin tespit edilmesini isteyebilir. İl Sağlık Müdürlüklerine şikayet hakkını kullanabilir. Tüm bu mekanizmaların yanı sıra Cumhuriyet Başsavcılıklarına Özel Hayatın Gizliliğini İhlal, Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Yayılması ve Görevi Kötüye Kullanma suçlarından ötürü başvuru yapıp TCK kapsamında hekimin cezalandırılmasını talep edebilir. Ayrıca bu ihlalden ötürü maddi veya manevi zararı doğmuş ise; hukuk mahkemelerinde maddi manevi tazminat davası açabilir.

Danışan ile bu bilgiler paylaşıldıktan sonra danışan, durumu doktoruyla paylaşmış ve düzeltilmesini talep etmiş, doktor, diğer personeller adına özür dileyerek durumu düzeltmiştir. Danışan, şikayetçi olmaktan vazgeçmiştir.

Başvuru No 18: Danışan, henüz tanı almamışken olduğu ameliyatında yapılan doktor hataları nedeniyle, revize için yeniden doktora başvurmuş ve HIV tanısını bu revizyon ameliyatı öncesi, ameliyata alınmaması sonucu öğrenmiştir. Hekimin, danışanı virüs viral yükü belirlenemeyen seviyeye geldikten sonra ameliyat edeceğini söylemesi üzerine danışan viral yükü belirlenemeyen düzeye düştükten sonra yeniden doktora gitmiş, ancak doktor hem tedaviyi reddetmiş hem de danışana hakaret etmiştir.¹⁹

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Tıbbi Müdahale Sırasında Hata (Malpraktis)
- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, TCK md 122)
- Hasta Haklarına Saygı Gösterilmemesi (Hasta Hakları Yönetmeliği md 4)
- Kişilik Haklarının İhlali (Anayasa md 17, TCK md 125)
- Görevi İhmal Suretiyle Kötüye Kullanma Suçu (TCK md 257)
- Hakaret (TCK m 125)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana durumun aslında malpraktis davası konusu olduğu ancak somut olayda aynı zamanda ayrımcılık nedeniyle hekimin görevini yerine getirmemek suretiyle kötüye kullanması durumunun söz konusu olduğu bilgisi paylaşılmıştır. HIV

¹⁹ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin üç başvuru gelmiştir.

nedeniyle kişinin tedaviye erişiminin engellenmesi kabul edilemez. Danışan, hekimden durumu düzeltmesini talep edebilir. Durum düzeltilmez ise; hasta hakları birimine ve ilgili Hastane'nin Başhekimliğine bir dilekçe ile başvuru yapıp ihlalin giderilmesini isteyebilir. Yine danışan ihlali gerçekleştiren hekim ile ilgili meslek etik kurallarına aykırı davranmasından ötürü hekimlerin meslek odası olan Türk Tabipler Birliğine şikayet hakkını kullanabilir. Uğradığı ayrımcılık nedeniyle CİMER'e ve 184 nolu SABİM hattına şikayet hakkını kullanabilir. TİHEK'e ayrımcılık nedeniyle başvuru yapılabilir. İl Valilikleri bünyesinde bulunan İnsan Hakları Masası'na şikayette bulunup ihlalin tespit edilmesini isteyebilir. İl Sağlık Müdürlüklerine şikayet hakkını kullanabilir. Tüm bu mekanizmaların yanı sıra Cumhuriyet Başsavcılıklarına Görevi Kötüye Kullanma ve Hakaret suçlarından ötürü başvuru yapıp TCK kapsamında hekimin cezalandırılmasını talep edebilir. Ayrıca bu ihlalden ötürü maddi veya manevi zararından dolayı hukuk mahkemelerinde maddi manevi tazminat davası açabileceği belirtilmiştir.

Başvuru No 19: HIV ile yaşayan danışan ve eşi, evlilik işlemleri sebebiyle aile hekimine başvurmuşlardır. Aile hekimi, evlilik raporunda HIV bilgisinin yer alması gerektiğini, aksi halde raporu veremeyeceğini beyan etmiştir.²⁰

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Görevi İhmal Suretiyle Kötüye Kullanma Suçu (TCK md 257)
- Özel Hayatın ve Aile Yaşantısının Gizliliğini İhlal (AİHS md 8, Anayasa md 20, TCK md 134, Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi md 4, Hasta Hakları Yönetmeliği md 21)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (Anayasa md 20, TCK md 136)
- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, İHBS md 11, TCK md 122)
- Mesleki Standartların İhlali (İHBS md 4)
- Bilgilerinin Gizli Tutulması Hakkının İhlali (HHY md 23)
- Mahremiyete Saygı Hakkının İhlali (HHY md 21)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Evlilik öncesinde yapılması zorunlu testler Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda belirtilmiştir. Bu zorunlu testler arasında HIV testi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, evlilik için gerekli sağlık raporunda HIV bilgisine yer verilmesi, ya da raporun verilmemesi, hekimin görevini ihmali anlamına gelmektedir ve TCK gereğince suç teşkil etmektedir. Danışana, Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda

²⁰ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

bulunabileceği, aile hekimlerinden sorumlu hekime şikayet edebileceği, Türk Tabipleri Birliği (TTB) ve Sağlık Bakanlığı'na şikayette bulunabileceği aktarılmıştır.

Başvuru No 20: Danışan, ameliyat için gittiği hastanede HIV tanısını paylaşmıştır. Bu durumun ardından hastane, ameliyat için kendisinden yüzde 70 oranında fazla ücret talep etmiştir.²¹

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, TCK md 122)
- Özel Hayatın ve Aile Yaşantısının Gizliliğini İhlal (AİHS md 8, Anayasa md 20)
- Hizmetlerde Eşitlik İlkesinin İhlali (Hasta Hakları Yönetmeliği md 6)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, sağlık hizmetlerinde ayrımcılık yasağı ve hizmetlerde eşitlik ilkesi doğrultusunda hakları anlatılmıştır. Temel yasamız olan Anayasa'da "Kişilerin Temel Hak ve Hürriyetleri" başlıklı bölümde eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı öngörülmüştür. Anayasal düzeyde korunan temel haklardan birisi olan sağlık hakkını korumak ve kapsamını düzenlemek adına başvurabileceğiniz en önemli mevzuatlardan birisi olan Hasta Hakları Yönetmeliği uyarınca sağlık hizmeti veren bütün kurum ve kuruluşlar ile sağlık hizmetinde görev alan personelin adalet ve hakkaniyet ilkelerine uygun hizmet verme yükümlülükleri bir yana, kişilerin sağlıklı yaşamının teşvik edilmesine yönelik faaliyetler ve koruyucu sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere, sağlık hizmetlerinden ihtiyaçlarına uygun olarak faydalanma hakkı bulunmaktadır. Herkes, tabi olduğu mevzuatın öngördüğü usul ve şartlara uyulmak kaydı ile, sağlık kurum ve kuruluşunu seçme ve seçtiği sağlık kuruluşunda verilen sağlık hizmetinden faydalanma hakkına da sahiptir.

Buradan yola çıktığımızda Özel Hastaneler Yönetmeliği ve Tıp Merkezleri için uygulamada olan Ayakta Teşhis Ve Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik uyarınca detaylı şekilde düzenlenmiş olan gerçekleştirilecek tıbbi işlem için gereken yeterlilik şartları ve bulunması gereken malzemelere ilişkin yeterlilik koşullarını taşıma yükümlülüğü işletmelere yüklenmiştir.

²¹ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin dört başvuru gelmiştir.

Her iki yönetmelik içerisinde estetik müdahaleler için düzenlenen yeterlilik koşullarında ise HIV'e dair ayrı bir düzenleme getirilmemiştir. Dolayısıyla hali hazırda bulundurması kendi sorumluluğunda olan ekipmanlar için ayrı ve aşırı şekilde yeniden fiyatlandırma yapan söz konusu Hastane ve Tıp Merkezleri, her şeyden önce Hasta Hakları Yönetmeliği uyarınca ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında düzenlenmiş olan ve Anayasa'nın 90.maddesi uyarınca bağlayıcı olan ayrımcılık yasağını ihlal etmektedir.

Danışana, Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunabileceği, Türk Tabipleri Birliği (TTB) ve Sağlık Bakanlığı'na şikayette bulunabileceği aktarılmıştır. Burada önemli olan ayrımcılığı belgeleyebilmektir.

Bunların dışında, normalin üzerinde tedavi ücreti alınması, özel hastanelerin denetimsiz ücret tarifeleri uygulamaları, sırf daha fazla kazanç elde edebilmek için gereksiz tahlil, görüntüleme ve benzeri işlemlerle kabarık faturalar düzenlemeleri, başlangıçta ücret belirlenmemiş ve kararlaştırılmamış olması fırsat bilinerek aşırı ücret dayatmaları nedeniyle açılacak davalarda Türk Borçlar Kanunu'nun 28.maddesi ve sonraki hükümleri ile Özel Hastaneler Tüzüğü'nün 34.maddesi, Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nin 8.maddesi, Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın 29.maddesi ve İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi'nin 21.maddesi açılacak davaların yasal dayanakları olacaktır. Danışana bu şekilde bilgilendirme yapılmıştır.

Başvuru No 21: Danışan işe giriş için rapor almak üzere aile hekimine başvurduğunda, hekim statüsü nedeniyle rapor veremeyeceğini iletmıştır.²²

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Görevi İhmal Suretiyle Kötüye Kullanma Suçu (TCK md 257)
- Özel Hayatın ve Aile Yaşantısının Gizliliğini İhlal (AİHS md 8, AY md 20, TCK md 134, TDN md 4, HHY md 21)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (AY md 20, TCK md 136)
- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, İHBS md 11, TCK md 122)
- Mesleki Standartların İhlali (İHBS md 4)
- Bilgilerinin Gizli Tutulması Hakkının İhlali (HHY md 23)
- Mahremiyete Saygı Hakkının İhlali (HHY md 21)
- İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali (TCK md 117)

²² 3 ay boyunca bu konuya ilişkin dört başvuru gelmiştir.

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Kişinin HIV statüsünün mevzuat kaynaklı belirtilmesinin zorunlu olmadığı hallerde, rapora yansıtılması durumunda, Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 23. maddesi gereği sağlık hizmeti verilmesi nedeniyle edinilen bilgilerin kural olarak gizli tutulması gerektiği, Türk Tabipler Birliği'nin yayınladığı Hekimlik Meslek Etiği Kurallarının 9. Maddesi gereğince de hekimin mesleği uygularken öğrendiği sırların açıklanamayacağı hükümleri ışığında, sağlık raporunu düzenlemeyi reddeden hekimin mesleki sorumluluğunu doğacaktır. AY madde 20, özel hayata saygı hakkını düzenlemektedir. Anayasa ve diğer kanun ve yönetmeliklerde ayrıntılı şekilde düzenlenen özel hayata saygı hakkı, kişisel verilerin korunması hakkı ve hasta hakları uyarınca, HIV ile yaşayan kişinin rızası olmaksızın herhangi bir kişiye kişinin HIV statüsüne dair bilgi verilmesi, yahut rapora yansıtılması da hekimin yasal sorumluluğunu doğuracaktır.

Neticede işe girişinin yapılabilmesi için bir sağlık kurulu raporu alması gereken danışanın rapor alamaması nedeniyle iş ve çalışma hürriyetinin de ihlal edilmiş olduğu bilgisi verilmiştir.

Başvuru No 22: Danışan ameliyat olmak üzere gittiği hastanede hemşirelerin ayrımcı tutum ve sözlerine maruz kalmıştır.²³

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Görevi İhmal Suretiyle Kötüye Kullanma Suçu (TCK md 257)
- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, İHBS md 11, TCK md 122)
- Mesleki Standartların İhlali (İHBS md 4)
- Mahremiyete Saygı Hakkının İhlali (HHY md 21)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, sağlık hizmetlerinde ayrımcılık yasağı ve hizmetlerde eşitlik ilkesi doğrultusunda hakları anlatılmıştır. Temel yasamız olan Anayasa'da "Kişilerin Temel Hak ve Hürriyetleri" başlıklı bölümde eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı öngörülmüştür. Anayasal düzeyde korunan temel haklardan birisi olan sağlık hakkını korumak ve kapsamını düzenlemek adına başvurabileceğimiz en önemli mevzuatlardan birisi olan Hasta Hakları Yönetmeliği uyarınca sağlık hizmeti veren bütün kurum ve kuruluşlar ile sağlık hizmetinde görev alan personelin adalet ve hakkaniyet ilkelerine uygun hizmet verme yükümlülükleri bir yana, kişilerin sağlıklı yaşamanın teşvik edilmesine

²³ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin iki başvuru gelmiştir.

yönelik faaliyetler ve koruyucu sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere, sağlık hizmetlerinden ihtiyaçlarına uygun olarak faydalanma hakkı bulunmaktadır. Danışana, HIV statüsünden dolayı ayrımcılığa uğradığı ve bu durumun Anayasa'nın 14. maddesi ile AİHS'nin 14. maddesine aykırı olduğu açıklanmıştır. Danışan, TCK md 122 (Ayrımcılık) ve TCK md 136 (Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Ele Geçirilmesi ve Yayılması) kapsamında Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunarak, hukuki süreç başlatabilir.

Bilgilendirmeler

Başvuru No 23: Danışan HIV tanısı nedeniyle tedaviye erişimde sorun yaşıyıp yaşamayacağını öğrenmek istemektedir. ²⁴

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, sağlık hizmetlerinde ayrımcılık yasağı ve hizmetlerde eşitlik ilkesi doğrultusunda hakları anlatılmıştır. Temel yasamız olan Anayasa'da "Kişilerin Temel Hak ve Hürriyetleri" başlıklı bölümde eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı öngörülmüştür. Anayasal düzeyde korunan temel haklardan birisi olan sağlık hakkını korumak ve kapsamını düzenlemek adına başvurabileceğimiz en önemli mevzuatlardan birisi olan Hasta Hakları Yönetmeliği uyarınca sağlık hizmeti veren bütün kurum ve kuruluşlar ile sağlık hizmetinde görev alan personelin adalet ve hakkaniyet ilkelerine uygun hizmet verme yükümlülükleri bir yana, kişilerin sağlıklı yaşamının teşvik edilmesine yönelik faaliyetler ve koruyucu sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere, sağlık hizmetlerinden ihtiyaçlarına uygun olarak faydalanma hakkı bulunmaktadır. Herkes, tabi olduğu mevzuatın öngördüğü usul ve şartlara uyulmak kaydı ile, sağlık kurum ve kuruluşunu seçme ve seçtiği sağlık kuruluşunda verilen sağlık hizmetinden faydalanma hakkına da sahiptir.

3) Mahremiyet

Türkiye'de HIV enfeksiyonuna karşı toplumsal bilinç düzeyi yeterince gelişmemiştir. Bu durum, HIV ile yaşayan bireylerin sağlık durumları başka kişiler tarafından öğrenildiğinde çeşitli hak ihlalleri ve sosyal izolasyon riskleriyle karşılaşmalarına yol açmaktadır. HIV enfeksiyonu, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de hasta mahremiyetine verilen önem açısından değerlendirilmektedir. HIV ile yaşayan kişilerin mahremiyeti, kanunlar ve yönetmeliklerle korunmaktadır. Türkiye'de, başta sağlık çalışanları olmak üzere, ilgili herkes HIV testleri ve sonuçları hakkında gizlilik ilkesine uymak

²⁴ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin iki başvuru gelmiştir.

zorundadır. Bu nedenle, HIV ile yaşayan bireylerin mahremiyetine hassasiyetle yaklaşılması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, bireylerin mahremiyeti konusunda yeterli bilgi sahibi olmaları ve toplumsal farkındalığın artırılması, haklarının korunması açısından kritik bir önem taşımaktadır.

İhlaller

Başvuru No 24: Danışan, hastanede doktor tarafından HIV tanısı ile birlikte sesli olarak çağırılmıştır. Bu durum danışanın mahremiyetini ihlal etmiştir.²⁵

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, Anayasa md 20, TCK md 134)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (Anayasa md 20, TCK md 136)
- Mahremiyete Saygı Hakkının İhlali (Hasta Hakları Yönetmeliği md 21)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışan, hasta haklarına başvuru yapmayı efektif bulmadığı için alternatif hukuki yollar aktarılmıştır. Hekimler, Hasta Hakları Yönetmeliği ve Hekimlik Meslek Etik Kuralları gereğince Kişisel Verilerin Korunma Kanunu kapsamında sır saklama yükümlülüğü altındadır. Kişisel veri olan sağlık verisini kanuna aykırı şekilde verme ve/veya yayma hakkına sahip değildir. Dolayısıyla hekimin danışanın statüsünü başkalarının bulunduğu ortamda açıklaması veya paylaşması, kişisel verileri hukuka aykırı olarak yayma suçunu oluşturmaktadır. Danışana bu konuda bilgi verilmiştir. Tabipler Odası, SABİM, CİMER, Valilik İnsan Hakları Kurulları ve TİHEK'e başvurabileceği anlatılmıştır. Ayrıca "özel hayatın gizliliğini ihlal" ve "kişisel verileri hukuka aykırı olarak yayma" suçlarından ötürü Cumhuriyet Başsavcılıklarına şikayet dilekçesi verebileceği aktarılmıştır.

Başvuru No 25: Danışan kendi isteği ile statüsünü paylaştığı arkadaşı, arkadaş ortamında statüsünü onamı ve rızası olmaksızın açıklamıştır.²⁶

²⁵ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin üç başvuru gelmiştir.

²⁶ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin üç başvuru gelmiştir.

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, Anayasa md 20, TCK md 134)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (Anayasa md 20, TCK md 136)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Anayasa'nın 20. maddesi ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, kişisel verilerin gizliliğini koruma altına almaktadır. Danışanın HIV statüsünün, izni olmaksızın arkadaşları tarafından ifşa edilmesi, kişisel verilerinin korunma hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Hiç kimse Kişisel Verilerin Korunma Kanunu kapsamında Kişisel veri olan sağlık verisini kanuna aykırı şekilde verme ve/veya yayma hakkına sahip değildir. Dolayısıyla arkadaşının, danışanın statüsünü başkalarına açıklaması veya paylaşması, kişisel verileri hukuka aykırı olarak yayma suçunu oluşturmaktadır. Danışana bu konuda bilgi verilmiştir. İl Valilik İnsan Hakları Kurulları ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na (TİHEK) başvurabileceği anlatılmıştır. Ayrıca "özel hayatın gizliliğini ihlal" ve "kişisel verileri hukuka aykırı olarak yayma" suçlarından ötürü Cumhuriyet Başsavcılıklarına şikayet dilekçesi verebileceği aktarılmıştır.

Başvuru No 26: Danışanın eski partnerinin, HIV statüsü ve cinsel yönelimi hakkında izinsiz olarak ailesine ve arkadaşlarına bilgi vermesi sonucu mahremiyetinin ihlal edildiğini bildirmiştir. Eski partnerinin kendisine yönelik tehditleri ve tacizleri, sosyal ve psikolojik açıdan büyük bir yük haline gelmiştir.²⁷

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, AY md 20, TCK md 134)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (AY md 20, TCK md 136)
- Cinsel Taciz ve Tehdit (TCK md 105)
- İfade Özgürlüğü ve Gizlilik Hakkı

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışanın HIV statüsü ve cinsel yönelimi, kişisel ve özel bir bilgidir. Bu bilgilerin izinsiz olarak paylaşılması, danışanın mahremiyet hakkını ihlal etmektedir. Danışanın sağlık verileri, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında korunması gereken özel nitelikli verilerdir. Bu bilgilerin izinsiz olarak ifşası, kişisel verilerinin

²⁷ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin dört başvuru gelmiştir.

korunma hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Danışan, eski partneri tarafından tehdit ve taciz edilmekte, bu durum kişisel güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Bu tür davranışlar, Türk Ceza Kanunu'na göre suç teşkil etmektedir. Danışanın özel hayatına dair bilgilerin, rızası olmaksızın paylaşılması, ifade özgürlüğü ve gizlilik hakkının ihlali anlamına gelir.

Danışana, yaşadığı hak ihlalleri ve bunun yasal sonuçları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Danışana, eski partnerinin tehdit ve tacizleri nedeniyle Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunabileceği anlatılmıştır. Bunun yanı sıra özel hayatın gizliliğini ihlal ve kişisel verilerin hukuka aykırı olarak yayılması suçlarından ötürü de suç duyurusunda bulunabileceği paylaşılmıştır. Mahremiyetinin korunması amacıyla savcılık dosyasına gizlilik talebinde bulunabileceği hatırlatılmıştır. Bu, hem kişisel güvenliğı hem de sağlık bilgileri açısından önemlidir.

Başvuru No 27: Danışanın hekim olarak görev yaptığı iş yerinde birlikte çalıştığı başka bir hekim, Medula sisteminden öğrendiğı statüsünü tüm iş yerinde ifşa ediyor. Danışan HIV statüsünün öğrenilmesi ve izinsiz olarak deşifre edilmesi nedeniyle dava açmayı düşünmektedir.²⁸

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, AY md 20, TCK md 134)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (AY md 20, TCK md 136)
- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, TCK md 122)
- İfade Özgürlüğü ve Gizlilik Hakkının İhlali
- Görevi Kötüye Kullanma Suçu (TCK md 257)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışanın sağlık durumu, kişisel bir bilgi olup, bu bilginin izinsiz paylaşılması özel hayatın gizliliğini ihlal etmektedir. Danışanın çalışma arkadaşı olan iş yerindeki diğer doktorun bu bilgiyi başkalarıyla paylaşması, kişisel mahremiyet hakkını ihlal etmektedir. MEDULA sisteminin 16 Ağustos 2021 tarihinde yayımlanan 2021/29 sayılı genelgesi ile kişisel sağlık verilerine erişimin kısıtlanması yalnızca mahkeme kararı veya idari talep ile sağlanabileceğı belirtilmiştir. Danışanın HIV statüsünün hukuka aykırı bir şekilde ele geçirilmesi ve izinsiz olarak paylaşılması, kişisel verilerin korunması hakkını ihlal etmektedir. Danışan,

²⁸ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

HIV statüsü nedeniyle ayrımcılığa maruz kalma riski taşımaktadır. Toplumda HIV hakkında yeterli farkındalığın olmaması, danışanın dışlanmasına ve damgalanmasına neden olmaktadır. Danışanın özel hayatına dair bilgilerin, rızası olmaksızın paylaşılması, ifade özgürlüğü ve gizlilik hakkının ihlali anlamına gelir. Danışanın izni olmadan sağlık verilerine erişen ve durumunu paylaşan hekim, aynı zamanda hastası olmayan doktor arkadaşının özel bilgilerine bakarak görevi kötüye kullanma suçunu işlemiştir.

Danışana, iş yerindeki doktorun kişisel verilerini hukuka aykırı olarak ele geçirmesi ve izinsiz paylaşımının hukuka aykırı olduğu ve bu durumla ilgili nasıl bir hukuki süreç başlatılabileceği hakkında bilgi verilmiştir. Danışan, iş arkadaşının da hekim olması hasebiyle ve ayrımcı davranışları nedeniyle Tabipler Odası'na başvuruda bulunabilir. Bu, hekim hakkında disiplin soruşturması başlatılmasına neden olabilir. Danışan, TCK md 122 (Ayrımcılık) ve TCK md 136 (Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Ele Geçirilmesi ve Yayılması) kapsamında Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunarak, hukuki süreç başlatabilir. Danışana, kişisel sağlık verilerinin korunması hakkının önemine vurgu yapılarak, KVKK'nın getirdiği yükümlülükler hakkında bilgi verilmiştir. Danışan, kişisel verilerinin izinsiz paylaşılması durumunda yasal haklarını kullanabileceği belirtilmiştir. Danışanın yaşadığı hak ihlalleri nedeniyle, hukuki yollara başvurarak maddi ve manevi tazminat davası açabileceği, bu süreçte gerekli belgelerin ve başvuru şeklinin nasıl olacağı hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Başvuru No 28: Danışan, boşanma kararı almış ve eşi tarafından tehdit edilmeye başlanmıştır. Eşi, danışanın HIV statüsünü ifşa etmekle tehdit etmektedir.²⁹

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Tehdit ve Şantaj Suçu (TCK md 106)
- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, AY md 20, TCK md 134)
- Kişisel Verilerin Korunması Hakkının İhlali (AY md 20, TCK md 136)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışanın eşi tarafından yapılan tehditler, Türk Ceza Kanunu kapsamında bir suç teşkil etmektedir. Tehdit, bir kişiyi korkutma amacı güderek onun iradesini etkilemeye yönelik bir eylemlerdir. Danışanın sağlık durumu, özel bir bilgi olup, bu bilginin izinsiz ifşa edilmesi, özel hayatın gizliliğini ihlal etmektedir. Danışanın HIV

²⁹ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin iki başvuru gelmiştir.

statüsünün ifşası, kişisel verilerinin korunma hakkını ihlal eder ve izinsiz paylaşılması hukuka aykırıdır.

Danışana, eşi tarafından yapılan tehditlerin yasal sonuçları hakkında bilgi verilmiştir. Tehdit ve şantaj suçlarının cezai boyutları açıklanmıştır. Danışanın, eşinin tehditleri nedeniyle Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunabileceği belirtilmiştir. Bu, danışanın haklarını koruma yollarından biridir. Danışana, tehditler karşısında koruma talebinde bulunabileceği ve bu konudaki süreçler hakkında bilgi verilmiştir. Aile içi şiddet ve tehdit durumlarında koruma kararları alınabilmektedir.

Başvuru No 29: Danışan, işyeri hekiminin MEDULA sistemi üzerinden HIV statüsünü öğrenmesi ve iş yerine iletmesi ve eski partnerinin kendisini ifşa etmesi konusunda yaşadığı hak ihlalleri hakkında bilgi almak istemektedir.³⁰

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, AY md 20, TCK md 134)
- Kişisel Verilerin Korunması Hakkının İhlali (AY md 20, TCK md 136)
- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, TCK md 122)
- Cinsel Taciz ve Tehdit (TCK md 105)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışanın HIV statüsü, kişisel bir bilgidir. Bu bilginin işverene aktarılması veya eski partneri tarafından ifşa edilmesi, özel hayatın gizliliğini ihlal etmektedir. MEDULA sistemindeki bilgilerin izinsiz olarak paylaşılması, kişisel verilerin korunma hakkını ihlal etmektedir. Danışanın, izni olmaksızın sağlık bilgilerinin aktarılması hukuka aykırıdır. Danışanın HIV statüsünün ifşası, ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmasına neden olmaktadır. Bu durum, çalışma yaşamında zorluklarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Eski partnerinin danışanı ifşa etmesi, danışanın sosyal ve psikolojik güvenliğini tehdit etmektedir. Bu durum, cinsel taciz ve şantaj suçunu oluşturabilir.

Danışana, işyeri hekimine MEDULA sisteminden statüsünün iletilmesi konusunda hakları ve bu durumun sonuçları hakkında bilgi verilmiştir. Danışana, eski partnerinin kendisini ifşa etmesi nedeniyle Cumhuriyet

³⁰ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

Savcılığı'na suç duyurusunda bulunabileceği aktarılmıştır. Danışana, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hakkında bilgi verilerek, sağlık bilgilerinin izinsiz paylaşımının yasal sonuçları hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Başvuru No 30: Danışan, işyeri hekimi tarafından MEDULA sisteminde HIV statüsünün görülmesi üzerine, işveren ile durumu paylaşılmıştır. Bu durum, danışanın mahremiyetini ihlal etmekte ve iş yerinde ayrımcılığa maruz kalma riskini artırmaktadır. Danışan, MEDULA sisteminin işleyişinin ve güncel düzenlemelerin haklarını nasıl etkilediği konusunda bilgi almak istemektedir.³¹

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek:

- Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (AİHS md 8, AY md 20, TCK md 134)
- Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının İhlali (AY md 20, TCK md 136)
- Ayrımcılık Yasağının İhlali (AİHS md 14, TCK md 122)
- Görevi Kötüye Kullanma Suçu (TCK md 257)

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışanın HIV statüsü, kişisel bir sağlık verisi olup, bu bilginin işverene aktarılması özel hayatın gizliliğini ihlal etmektedir. Avrupa Konseyi'nin tıbbi veriler açısından koruma sağlayan düzenlemesi "Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Hassasiyetinin Korunması Sözleşmesi"nin 10. maddesinde yer almaktadır. Maddeye göre, "herkes, kendi sağlığıyla ilgili bilgiler bakımından, özel yaşamına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir." Hasta haklarının korunması insan onurunun esasıdır ve bu nedenle genel kişilik haklarına dâhildir. Bu itibarla kişisel verilerin başkasına verilmesinin yasaklanmasının arkasında yatan neden anayasal bir hak olan kişilik hakkının korunmasıdır. Hasta olup da hekime hastalığı ile ilgili bilgileri aktaran herkes, bu bilgilerin gizli kalacağı ve ilgisiz kişilere aktarılmayacağına güvenmelidir.

Danışana, MEDULA sistemi ve kişisel sağlık verilerinin korunmasına ilişkin düzenlemeler hakkında kapsamlı bir bilgi verilmiştir. 16 Ağustos 2021 tarihinde yayımlanan 2021/29 sayılı Genelge ile MEDULA sistemindeki kişisel sağlık verilerine erişimin kısıtlanmasının yalnızca idari kurum talebi veya mahkeme kararı ile mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu durum, bireylerin "kendi kişisel sağlık verilerine erişimin sınırlanması bağlamında söz sahibi

³¹ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin altı başvuru gelmiştir.

olabilme" imkânını ortadan kaldırmıştır. Danışanın HIV statüsü nedeniyle işyerinde ayrımcılığa maruz kalma riski taşımaktadır. Genelge ile kişisel sağlık verilerinin, eczacılar ve sağlık personeline açılması, damgalanmaya neden olmaktadır. İşyeri hekiminin, danışanın izni olmadan sağlık durumunu paylaşması, görevi kötüye kullanma suçunu oluşturur.

Danışana, HIV statüsünden dolayı ayrımcılığa uğradığı ve bu durumun Anayasa'nın 14. maddesi ile AİHS'nin 14. maddesine aykırı olduğu açıklanmıştır. Danışan, işyeri hekiminin ayrımcı davranışları nedeniyle Tabipler Odası'na başvuruda bulunabilir. Bu, hekim hakkında disiplin soruşturması başlatılmasına neden olabilir.

Bu durumu İl Sağlık Müdürlüğü'ne şikayet ederek sağlık hizmetinde yaşadığı ayrımcılığın denetlenmesini sağlayabilir. Danışan, CİMER ve SABİM aracılığıyla durumu bildirip, yetkililerin müdahalesini talep edebilir. Danışan, TCK md 122 (Ayrımcılık) ve TCK md 136 (Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Yayılması) kapsamında Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunarak, hukuki süreç başlatabilir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na başvurarak ayrımcılığın tespit edilmesini talep edebilir.

Danışana, kişisel sağlık verilerinin korunması hakkının önemine vurgu yapılarak, KVKK'nın getirdiği yükümlülükler hakkında bilgi verilmiştir. Danışana, kişisel verilerinin izinsiz paylaşılması nedeniyle yasal haklarını kullanabileceği belirtilmiştir. Danışanın yaşadığı hak ihlalleri nedeniyle, hukuki yollara başvurarak maddi ve manevi tazminat davası açabileceği, bu süreçte gerekli belgelerin ve başvuru şeklinin nasıl olacağı hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Bilgilendirmeler

Başvuru No 31: Danışan, eşi tarafından boşanma davası açılmak istenmesi nedeniyle pozitif olmasının bu süreçte bir sorun yaratıp yaratmayacağı hakkında bilgi talep etmiştir.³²

Başvurucunun Uğradığı Hak İhlalleri ve Hukuki Dayanakları:

- Boşanma Nedeni Olarak Ayrımcılık (AİHS md 14, TCK md 122)
- Kişisel Verilerin Korunması Hakkının İhlali (AY md 20, KVKK)

³² 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışanın HIV pozitif olması, boşanma davasında bir ayrımcılık veya damgalama yaratmamalıdır. Bu nedenle, boşanma davasında bu durumun delil olarak kullanılması, ayrımcılık yasağını ihlal edebilir. Danışanın sağlık durumunun boşanma davasında kullanılmak istenmesi, kişisel verilerinin korunması hakkını ihlal edebilir.

Danışana, boşanma davasında HIV pozitif olmasının, dava sürecinde hukuki bir etkisinin olmayacağı bilgisi verilmiştir. Danışana, boşanma sürecinde hakları, yükümlülükleri ve dava açma koşulları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Pozitif olmanın, boşanma sürecinde hukuken geçerli bir gerekçe olmaması gerektiği vurgulanmıştır.

4) Diğer Vakalar

Başvuru No 32: Danışanın 7 yıl önce başvuru yaptığı huzurevinde tek kişilik oda talebine 7 yıl sonra sıra gelmiş ve kabul almıştır. Ancak kabul şartları içerisinde istenilen evraklar arasında HIV testi de bulunmaktadır. Danışan HIV ile yaşıyor olmasının huzurevine kabul açısından sorun olup olmayacağı konusunda bilgi talep etmektedir.³³

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Huzurevi, 60 yaş ve üzeri kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş olan sosyal hizmet kurumlarıdır. Huzurevlerine kabul için aranan nitelikler “Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Yönetmeliği”nde yer almaktadır. Bunlar: 60 ve üzeri yaşlarda olmak, Kendi gereksinimlerini karşılamasını engelleyici bir rahatsızlığı bulunmamak ve yeme, içme, banyo, tuvalet ve bunun gibi günlük yaşam etkinliklerini bağımsız olarak yapabilecek durumda olmak, Ruh sağlığı yerinde olmak, Bulaşıcı hastalığı olmamak, Uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmamak, Sosyal ve/veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu sosyal inceleme raporu ile saptanmış olmak. Kabul şartları ile kabul için gerekli evraklar da düzenlenmiştir. Bu evraklar arasında sağlık raporu da istenmektedir. Bu sağlık raporunun karar kısmında “huzurevinde kalmasında sakınca yoktur” ibaresi aranmaktadır. Kabul şartları içerisinde yer alan “bulaşıcı hastalığı olmamak” şartı, ayrımcılıkla karşı karşıya kalma riski doğurmaktadır. Huzurevi ile yapılan görüşmelerde, Huzurevi

³³ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

enfeksiyon hekiminden alınacak “bulaş riski yoktur” yazısını kabul edeceğini iletmiş olup; sorun bu şekilde çözümlenmiştir.

Başvuru No 33: Danışan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde çalıştığı esnada tanı almış olup; çalışma izni, oturum izni ve genel bilgilendirme almak amacıyla bize ulaşmıştır.³⁴

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Her ülkenin mevzuatı farklılık göstermekte olup; Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili, ülkeye gelen ziyaretçiler ve yabancı ikamet edenler için bazı HIV/AIDS giriş kısıtlamaları olduğu bilinmektedir. Kısa süreli turist konaklamaları için herhangi bir kısıtlama yoktur ve girişte HIV testi yapılmaz. Yetkililer, HIV testi pozitif çıkan bir yabancı ülke vatandaşına çalışma veya eğitim için oturma izni vermez. Danışan bu yönde bilgilendirilmiş olup; konuyla ilgili Kıbrıs Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren gönüllü topluluk Pozitif Düşün İnisiyatifi'ne yönlendirmesi yapılmıştır.

Başvuru No 34: Danışanın eşi, şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanma davası açmak istiyor. HIV ile yaşıyor olmasının sorun teşkil edip etmeyeceği hususunda bilgilendirme istemiştir.³⁵

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: HIV enfeksiyonu, kişilerin evlenmesinin önünde bir engel değildir. Evlenmeye engel hastalıkların belirtildiği Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda, evlenmeye engel sağlık durumları arasında HIV enfeksiyonu yer almamaktadır. Buradan yola çıkarak, kişinin HIV ile yaşıyor olması başlı başına bir boşanma gerekçesi olarak kabul edilmeyecektir. Kişinin evlilik dışı bir cinsel ilişkiden enfekte olması durumunda sadece “evlilik dışı ilişki” gerekçesiyle boşanma davası açılabilir.

Kişinin sağlık durumu, özel bir bilgi olup, bu bilginin izinsiz ifşa edilmesi, özel hayatın gizliliğini ihlal etmektedir. Danışanın HIV statüsünün ifşası, kişisel verilerinin korunma hakkını ihlal eder ve izinsiz paylaşılması hukuka aykırıdır.

Danışana böyle bir durumla karşılaşması ve enfeksiyonun davaya konu olması halinde hakimden, Anayasa Mahkemesinin ilgili kararını emsal göstererek yargılamanın 3. kişilere kapalı yapılmasını talep edebileceği bilgisi paylaşılmıştır.

³⁴ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin beş başvuru gelmiştir.

³⁵ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin iki başvuru gelmiştir.

Başvuru No 35: Danışan tanı aldığı esnada evlilik sürecine girmekte olduğundan süreçle ilgili endişe duymaktadır.³⁶

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Türk Medeni Kanunu 136. maddesi, evlenme başvurusunda evlendirme memurluğuna verilmesi gereken belgeler arasında “evlenmeye engel hastalığının bulunmadığını gösteren sağlık raporu” nu saymıştır. Umumi Hıfzısıhha Kanunu gereği evlilik yasakları kıyas kabul etmeyecek şekilde belirlenmiştir ve HIV+ bu yasaklar arasında değildir.

Danışanın, evlilik raporu almak için başvurduğu merkeze eş adayı ile birlikte gitmesi ve durumu izah etmesi gerekmektedir. Eş adayından sağlık durumunu bildiğine ve evlenmeyi kendi rızasıyla kabul ettiğine dair alınan onam sonrasında HIV enfeksiyonuna yer verilmeyen sağlık raporu hekim tarafından hazırlanacaktır. Eğer hekim sağlık raporunu hazırlamayı veya içeriğine HIV enfeksiyonu ibaresini yazmamayı kabul etmiyorsa derneğimizi ya da doğrudan bulunduğu ildeki Halk Sağlığı Müdürlüğü Bulaşıcı Hastalıklar Şube Müdürlüğünü arayarak destek alabileceği aktarılmıştır. Hekimin raporu hazırlamamak gibi bir hakkı bulunmamaktadır. Danışana bu yönde gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.

Başvuru No 36: Danışan askerlik muafiyet sürecine ilişkin bilgi almak istemektedir.³⁷

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana, HIV ile yaşayan kişilerin askerliğe elverişli olmadığı, yönetmeliğin 52. Maddesi olan Enfeksiyon Hastalıkları bölümünün B bendinin 3.maddesinde “Doğrulama testleri ile kanıtlanmış HIV enfeksiyonları” olarak yer aldığı ve HIV enfeksiyonu ile yaşamının tek başına askerlikten muafiyet için yeterli bir sebep olduğu bilgisi verilmiştir. Danışan gönderilen askerlik çağrı kâğıdı üzerine veya kendiliğinden askerlik şubesine başvurarak işlemlere başlayabilecek ve herkese uygulandığı şekilde sağlık kontrolü için bir sağlık kuruluşuna sevk edilecektir. Sağlık Kuruluşunda tüm testler sonuçlandığında doğrulanmış HIV Enfeksiyonu nedeniyle askerliğe elverişli olmadığına dair bir rapor düzenlenecektir. Bu raporun askerlik şubesine teslim edilmesi gerekmektedir. Tüm bu işlemlerin ardından muafiyet belgesi düzenlenebileceği bilgisi danışana aktarılmıştır.

³⁶ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin iki başvuru gelmiştir.

³⁷ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin iki başvuru gelmiştir.

Başvuru No 37: Danışan yükseköğrenim gördüğü ilde Kredi Yurtlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı yurttan barınmaktadır. Danışan HIV tanısının yurtta barınmasına engel olup olmayacağına ilişkin bilgi almak istemektedir.³⁸

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı, yükseköğrenim gören ve maddi olanaklardan yoksun öğrencilerin maddi yönden desteklenmesini amaçlayan tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tâbi özel bütçeli ve sosyal amaçlı hizmet veren bir kamu kurumudur. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre; kişinin, toplu yerlerde yaşamaya engel olacak seviyede akıl ve ruh hastalığının olmadığına ve bulaşıcı hastalığının bulunmadığına dair beyanda bulunması yeterlidir.

Danışana, yurtlara kayıt esnasında sağlık raporu istenilmesi halinde Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği'nin hatırlatılması gerektiği, iletildi. Sağlık raporu konusunda Yurt Müdüriyetinin ısrar etmesi halinde ise, konuyu sağlık raporu çıkarıldığı sırada hekim ile çözmesi önerildi. Hekime durumu aktarması ve özel nitelikli kişisel sağlık verisi statüsünde olan HIV tanısının raporda yer almaması gerektiğinin hatırlatılmasının önemine değinildi.

Başvuru No 38: Danışan yeni tanı almış olup temel hakları konusunda bilgilendirme talep etmiştir.³⁹

Başvurucuya Sağlanan Hukuki Destek: Danışana temel haklar konusunda danışmanlık sağlanmıştır.

³⁸ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin bir başvuru gelmiştir.

³⁹ 3 ay boyunca bu konuya ilişkin otuz bir başvuru gelmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Pozitif Yaşam Derneği olarak, 2005 yılından bu yana HIV ile yaşayan kişilerin karşılaştığı hak ihlalleriyle mücadele etmekteyiz. Bu raporda, derneğimize yapılan başvurularda karşılaşılan hak ihlallerine yönelik verdiğimiz danışmanlık hizmetleri ve izlediğimiz çözüm yollarına dair elde ettiğimiz sonuçlar yer almaktadır. Ayrıca, HIV ile yaşayan kişilerin hayatlarında karşılaşılabilecekleri çeşitli zorluklar karşısında nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair verdiğimiz danışmanlıklar da önemli bir yer tutmaktadır.

Bunun başlıca sebebi, günümüzde HIV enfeksiyonunun tedavisinde kaydedilen büyük ilerlemelere rağmen, bireysel ve toplumsal önyargıların hala varlığını sürdürmesidir. HIV ile yaşayan kişiler, çoğu zaman, HIV ile yaşamalarından ötürü ayrımcılığa uğrama korkusu ve endişesiyle hayatlarını sürdürmektedirler. Bu durum, raporda yer alan başvuruların çeşitliliği ve sayısal yoğunluğuyla açıkça ortaya çıkmaktadır.